

aránytalanságok csíráit is. Óhatatlanul (szándékosan) töredékes, esetleges, helyenként önkényes, itt-ott szerkesztői túlbuzgóságra, némiképp önjelöltségre vall. Hiányzik is belőle ez-az. De sikeres könyv abban az értelemben, hogy Ottlikból, Ottlikról végső soron minden mulasztás vagy túlkapás ellenére csak jó könyvet lehet szerkeszteni. Igaza van a fűlszövegnek: „Érettségire készülőknek, egyetemi hallgatóknak, irodalomárokknak, de még a botrányok után szimatolóknak is egyaránt hasznos és érdekes olvasmány.” Mindenkinék. Merthogy Ottlik Géza a „minden”, a teljesség írója. *Minden megvan*, hirdeti az *Iskolán* kívül talán egyik legfontosabb szövegének címe, amelyből melleseleg ebben az olvasókönyvben nem szerepel részlet. Nem baj, mert az azonos című kötetről szóló egyik alapvető kritikából azért már igen...

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(*Holnap Kiadó, Bp., 2001. 359 o. 2200 Ft*)

Nagy Csaba: ***A magyar emigráns irodalom lexikona***

Magyarország népességének az utóbbi százötven évben politikai

és/vagy gazdasági okok következtében több emigrációs hullám okozott jelentős létszámvesztést. Míg 1849-ben elsősorban a politikai indokok, addig a kiegyezés után főképp a megélhetési nehézségek készítettek kivándorlásra. 1919 után ismét a politika lépett előtérbe, majd a két világháború között a gazdasági kényszer, végül 1938, 1945 és 1956 után egyöntetűen a politikai változásokat követték a külföldi egzisztencia melletti egyéni döntések. A kivándorlások iránya szinte mindig Európa tőlünk nyugatra fekvő államaiba, a Közel-Keletre vagy a amerikai kontinens országaiiba, nemritkán pedig Ausztráliába mutatott; kivéve talán az 1919 utáni emigrációt, amelynek tagjai nagy számban, ha kerülőutakon át is, de a Szovjetunióban találtak hosszabb-rövidebb ideig tartó nyugóhelyre. Nem kétséges azonban, hogy az eltávozottak legnagyobb része külföldön sem szakadt el végérvényesen szülőhazájától, s alkotásaik egy részével, azok bizonyos vonásaival kapcsolódott/kapcsolódik Magyarországhoz. Az előbb említett emigrációs hullámok lezárt életpályával rendelkező és még élő író képviselőinek regisztrálására vállalkozott Nagy Csaba hiánypótló kézikönyvében.

Ki tartozik a lexikon gyűjtőkörébe? Az alapdefiníció szerint magyar az, aki a mindenkor Magyarországra területén született, függetlenül

attól, hogy később milyen nyelven alkotott. (A magyar nyelvű publikálás csak a második generációtól fogva kritérium, hogy parttalaná ne váljon a számbavétel.) Emigráns pedig az, aki a magyar nyelvterületről kivándorolt; tehát a határon túliak, akik az első és a második világháború után lettek más országok állampolgárai, nem. Ezt a szükségyszerűen tág bázist bővíti még az író fogalmának kellően széles értelmezése: a szépírók mellett ugyanis beletartoznak a társadalomtudományok művelői, a teológusok, a sajtó- és könyvkiadás képviselői, s a tudományos fokozattal rendelkező szerzők egy része is. Mivel a külföldön született magyar nyelvű és az idegen nyelvű, ám magyar vonatkozású irodalom összegyűjtése elsősorban a publikációk szórtsága miatt az óházában eléggé esetleges, ez a szélessávú címszavazás a szerzői műjegyzékekkel a forrásfeltáró bibliográfiát is pótolja – bár annak elkészítését feleslegessé nem teszi. A lexikon gerincét a személyi szócikkek alkotják, amelyek csak az emigrációban töltött időszak eseményeit és természet ölelik fel. Az itt található adatok informatívak, magukban foglalják a névvariánsokat, a leánykori és álnéveket, a részletes születési és halálozási adatokat, a foglalkozásra, végzettségre, karrierre vonatkozó ismereteket, s természetesen a műjegyzéket, adott esetben a fogadta-

tást is. Álljon itt néhány kiragadott példa, amely a válogatás gazdagságát és elfogulatlanságát mutatja: Alföldi András, Antal Frigyes, Auer Lipót, Balogh Tamás, Buday György, Deér József, Farkas Gyula, Fenyő Miksa, Frankel Leó, Gara László, Gosztonyi Péter, Gragger Róber, Ignotus (apa és fia), Jászi Oszkár, Káldor Miklós, Kelemen Pál, Kerényi Károly, Kossuth Lajos, Kun Béla, Lukács György, Márai Sándor, Milotay István, Mindszenty József, Moholy-Nagy László, Orczy Emma, Polányi Károly és Mihály, Rezek Román, Róheim Géza, Stein Aurél, Cs. Szabó László, Szász Béla, Szemere Bertalan, Teleki László, Tűz Tamás, Verzár Frigyes. Viszont nem szerepel Bartók Béla, Dienes Pál, Rákosi Mátyás; nyilván kívül estek a válogatás szempontjain. Finom különbségtételt mutat ugyanakkor, hogy Kassák Lajos megtalálható, ellenben Illyés Gyula nem. Önálló címszót kaptak az emigráció jelentős időszaki kiadványai, az egyes intézmények, rádióadók, díjak is, amelyek jelentős szerepet töltek/töltenek be az emigráció megmaradásában.

E kézikönyv alapforrással szolgál mindazoknak, akik bármilyen okok miatt határon túli karriert befutó honfitársaink életére vagy műveire, az emigrációt eltető intézményekre kíváncsiak. A szócikkek nem egy esetben hasonló jellegű hazai össze-

foglalóink között a legbővebb tájékoztatást adják. A szerző persze különféle méltányolandó okok miatt anakronizmusnak minősíti művét. De erről szó sincs. Az anakronizmus az ismerethiány. Nagy Csaba mintegy húsz évig fáradhatatlan szorga-

lommal készített lexikona ennek éppen az ellenkezője.

BUDA ATTILA

(*Argumentum Kiadó – Petőfi Irodalmi Múzeum és Kortárs Irodalmi Központ, Bp., 2000. 5400 Ft*)